

خاورمیانه به سوی هسته‌ای شدن

یاشار امینی

خاورمیانه به عنوان حساس‌ترین منطقه‌ی جهان و به عنوان منطقه‌ای که نیمی از ذخایر نفت و گاز جهان را در خود جای داده، در ماه‌های گذشته شاهد تشدید تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بوده است، تحولاتی که سبب افزایش نگرانی غرب از آینده‌ی این منطقه‌ی فوق‌استراتژیک جهان شده است. در واقع می‌توان گفت که علت نگرانی غرب از خاورمیانه تنها به تحولات سیاسی و اجتماعی آن ختم نمی‌شود، بلکه در واقع به مسیری مربوط می‌شود که خاورمیانه در حال ورود به آن است. خاورمیانه‌ای که غرب به شدت از هسته‌ای شدن آن نگران بود و همواره بر غیر هسته‌ای ماندن آن تاکید می‌ورزید، در سال‌های اخیر با عزم جدیدی از سوی رهبران سیاسی و نظامی کشورهای منطقه برای دستیابی به انرژی هسته‌ای مواجه شده است. آمریکا و اسرائیل که تا پیش از این نگران پیشرفت‌های چشمگیر ایران در دستیابی به دانش هسته‌ای بودند، در حال حاضر شاهد تلاش کشورهای عرب و غیر عرب منطقه برای هسته‌ای شدن هستند و این در حالی است که تعدادی از کشورهای غربی و آسیایی (فرانسه و روسیه) نیز برای کمک به کشورهای منطقه برای دستیابی به این هدف اعلام آمادگی و بعضاً رقابت می‌نمایند. آمریکا و متحدان غربی آن که فکر می‌کردند با افزایش فشارهای سیاسی و اقتصادی علیه ایران می‌توانند تهران را از مسیر حرکت در جاده‌ی هسته‌ای شدن منصرف کنند و به این ترتیب پیمای نیز برای سایر کشورهای منطقه ارسال کنند، نه تنها با پافشاری تهران مواجه که شاهد پیدا شدن مشتریان جدیدی برای انرژی هسته‌ای

در منطقه شده‌اند. در حال حاضر غرب چه در داشته باشد، چه نداشته باشد با اراده‌ی محکمی - منطقه مواجه شده که بعید به نظر می‌رسد بتوان از طریق فشارهای سیاسی و اقتصادی آن را در هم شکست. این موضوع از آن جهت به شدت حایز اهمیت است که تلاش کشورهای منطقه‌ی خاورمیانه برای دستیابی به تکنولوژی هسته‌ای، روز به روز ابعاد جدی‌تری به خود می‌گیرد. هر چند که تمایل جهانی به استفاده از انرژی هسته‌ای در حال گسترش است ولی آنچه تا حدودی عجیب به نظر می‌رسد، تمایل شدید کشورهای خاورمیانه برای هسته‌ای شدن است. چه اتفاقی در حال رخ دادن است؟

تلاش اعراب برای دستیابی به دانش هسته‌ای

دو سال پیش رهبران عربستان سعودی به نمایندگان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گفتند نمی‌توانند روزی را پیش‌بینی کنند که عربستان بخواهد در پی دستیابی به انرژی هسته‌ای برآید. اما این روزها نه تنها عربستان بلکه سایر کشورهای شورای همکاری خلیج فارس نیز همگی خواهان دستیابی به انرژی هسته‌ای هستند. سفرهای ماه‌های گذشته کارشناسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به عربستان سعودی به منظور گفت‌وگو با سران کشورهای عربی منطقه درباره آغاز فعالیت‌های هسته‌ای نشان می‌دهد که اعراب حاضر در خاورمیانه عزم خود را برای هسته‌ای شدن جزم کرده‌اند. در واقع تمام شواهد موجود حکایت از این مطلب دارد

که کشورهای عربی خاورمیانه به شدت در اندیشه‌ی هسته‌ای شدن هستند. با سفر محمد البرادعی به خاورمیانه، انگیزه کشورهای خاورمیانه به ویژه کشورهای حوزه خلیج فارس برای دستیابی به انرژی هسته‌ای شکل جدی‌تری به خود گرفته و با توجه با این نکته که البرادعی پیش از سفر خود به منطقه، قول همکاری آژانس با کشورهای خاورمیانه را برای دستیابی به سوخت هسته‌ای و ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای داده بود، دورنمای هسته‌ای خاورمیانه شکل جدیدی به خود گرفته است. در واقع باید گفت که اگر تمایل کشورهای عربی را برای آغاز فعالیت‌های هسته‌ای در کنار فعالیت‌های هسته‌ای ایران قرار دهیم؛ آنگاه متوجه حساسیت این مساله برای غرب می‌شویم. هر چند تعدادی از کارشناسان غربی سعی می‌کنند که تلاش کشورهای عرب منطقه برای هسته‌ای شدن را به نگرانی آنها از فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای تهران متصل کنند، ولی سران این کشورها در موضع‌گیری‌های خود اعلام کرده‌اند که دستیابی به انرژی هسته‌ای با توجه به اینکه بازار نفت ثبات چندانی ندارد و اینکه ذخایر طبیعی انرژی جهان روزی پایان می‌یابد، امری حیاتی است. در واقع برخی از منتقدان غربی مخالف دستیابی ۶ کشور حوزه خلیج فارس به انرژی هسته‌ای، وجود نیمی از ذخایر نفت و گاز جهان در این منطقه را توجیهی برای منطقی نبودن تلاش اعراب برای دستیابی به انرژی هسته‌ای اعلام

می‌کنند ولی اعراب می‌گویند که آنها نمی‌توانند برای هسته‌های شدن منتظر خشک شدن چاه‌های نفت باشند. آن طور که "ملک عبدالله" پادشاه اردن به روزنامه اسرائیلی‌ها "آرتص" گفته است، علت تمایل شدید کشورهای منطقه برای هسته‌ای شدن این است که اوضاع منطقه تغییر کرده است. کشورهای منطقه می‌گویند که تنها خواهان استفاده از انرژی هسته‌ای هستند ولی تعدادی از تحلیلگران مسایل بین‌المللی بر این باورند که کشورهای منطقه تحت تاثیر تبلیغات منفی آمریکا مبنی بر تهدیدآمیز بودن برنامه اتمی ایران، به سوی هسته‌ای شدن گام برمی‌دارند. تلاش ۶ عضو شورای همکاری خلیج فارس (عربستان، بحرین، کویت، قطر، امارات و عمان) برای همکاری با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در شرایطی صورت می‌گیرد که مصر نیز به عنوان بزرگترین کشور عربی منطقه طرح‌هایی برای از سرگیری فعالیت‌های هسته‌ای خود دارد. در ماه‌های گذشته یک هیات مصری با هدف از سرگیری برنامه‌ی هسته‌ای این کشور عازم وین شده تا در دیدار با مقامات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در مورد از سرگیری فعالیت‌های هسته‌ای مصر که از سال ۱۹۸۶ تاکنون متوقف شده است، گفت‌وگوهایی انجام دهند.

این در حالی است که گزارش‌های تایید نشده‌ای نیز در خصوص برنامه سری هسته‌ای عربستان وجود دارد. بنابر گزارشی که چندی پیش در پایگاه خبری "صوت السلام" منتشر گردید، عربستان بیشتر تجهیزات پیشرفته‌ی پاکستان را که در برنامه هسته‌ای کاربرد دارد خریداری و هزینه تمامی آنها را به طور کامل پرداخت کرده است. بنابر این گزارش تعدادی از دانشمندان هسته‌ای پاکستان، در خلال سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۵ میلادی و در ایام برگزاری حج، در پوشش حجاج پاکستانی، وارد عربستان سعودی شده‌اند و از آنجا به طور سری، از مکه به ریاض و جده منتقل شده‌اند تا برای برنامه هسته‌ای عربستان برنامه‌ریزی کنند. از سوی دیگر معارضان سعودی که در واشنگتن و لندن به سر می‌برند نیز با تایید این اخبار فاش کرده‌اند که حکومت سعودی تعداد زیادی از دانشمندان هسته‌ای عراق را گرد آورده و برای آنها در جنوب شهر ریاض، مجتمع مسکونی ویژه‌ای ساخته است تا در آنجا به تحقیقات هسته‌ای بپردازند. بنابر این گزارش، دانشمندان عراقی علنی بودن پرونده هسته‌ای عراق را از نقاط ضعف رژیم بعثی دانسته و خطاب به سعودی‌ها تاکید

کرده‌اند که تلاش کنند تا برنامه هسته‌ای خود را حتی از همه و حتی هم‌پیمانان آمریکایی خود مخفی نگه دارند.

اسرائیل و سناریوی "روز قیامت"

هر چند که برخی تحلیلگران سعی می‌کنند تلاش کشورهای منطقه‌ی خاورمیانه برای هسته‌ای شدن را به پرونده فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز ایران پیوند بزنند، ولی واقعیت این است که خاورمیانه پیش از دستیابی تهران به دانش هسته‌ای نیز شاهد مسابقه‌ی تسلیحاتی هسته‌ای بوده است. هنگامی که اسرائیل در چند دهه پیش اولین بمب هسته‌ای خود را به دست آورد، چند کشور منطقه در مسیر هسته‌ای شدن گام برداشتند. "اونر کوهن" نویسنده کتاب "اسرائیل و بمب" در این خصوص می‌گوید: چند دهه قبل این تلاش اسرائیل برای هسته‌ای شدن بود که سبب شد برخی از کشورها در این مسیر گام بردارند و این مساله باعث شد که سران اسرائیل به علت نگرانی از واکنش سایر کشورهای منطقه خیلی محتاطانه در مورد آن اقدام کنند. مصر اولین کشوری بود که به این مساله واکنش نشان داد. در سال ۱۹۶۰ بعد از افشا شدن تلاش مخفیانه اسرائیل برای ساخت راکتور هسته‌ای، قاهره تهدید به دستیابی به تسلیحات هسته‌ای و ساخت راکتور اتمی کرد که نهایتاً بعد از سال‌ها مواجهه با موانع فنی و سیاسی به برنامه هسته‌ای خود خاتمه داد.

بعد از مصر، عراق دومین کشور منطقه بود که سعی کرد به تسلیحات هسته‌ای دست یابد اما این تلاش توسط اسرائیل ناکام ماند. در ژوئن ۱۹۸۱ و تنها چند روز قبل از اینکه دانشمندان و مهندسين عراقی اقدام به نصب تاسیسات مربوطه کنند، هواپیماهای اسرائیلی به نیروگاه هسته‌ای عراق حمله کردند. در جریان آن حمله ۱۶ جت شامل بمبافکن‌های ۵۱-F و جنگنده‌های ۶۱-F نیروی هوایی اسرائیل در زیر خط رادار و در موازات صحرا پرواز کردند و در ساعت ۵/۳۵ دقیقه بعد از ظهر به اهداف خود در جنوب بغداد رسیدند. در آن لحظه پدافند هوایی عراق متوجه یک حمله هوایی غافلگیرانه شد ولی دیگر خیلی دیر شده بود. در کمتر از ۹۰ ثانیه جنگنده‌های اسرائیلی تمامی تاسیسات هسته‌ای عراق را نابود کردند و به سرعت راه بازگشت به سوی اسرائیل را در پیش گرفتند.

تلاش‌های جدید مصر و سایر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس برای دستیابی به دانش

هسته‌ای در شرایطی صورت می‌گیرد که "آویگدور لیبرمن" وزیر مقابله با تهدیدهای استراتژیک علیه اسرائیل تلاش‌های هسته‌ای مصر و عربستان را فاجعه‌ای برای اسرائیل توصیف کرده و اهداف هسته‌ای مصر، عربستان و نیز ایران را سناریوی "روز قیامت" توصیف کرده است.

انتقاد لیبرمن از تلاش مصر و سایر کشورهای عربی برای دستیابی به دانش هسته‌ای در حالی صورت گرفته که وی با انتقاد از برنامه هسته‌ای پاکستان نیز هشدار داده که ممکن است پاکستان تبدیل به تهدیدی اصلی علیه اسرائیل شود. وی در این خصوص گفته است: "اگر القاعده و طالبان زمام امور را در پاکستان به دست بگیرند و تسلیحات هسته‌ای در اختیار داشته باشند، هرگز از حمله علیه اسرائیل هراس نخواهند داشت". اظهارات لیبرمن در خصوص خطرناک بودن آغاز برنامه‌های هسته‌ای در منطقه خاورمیانه در حالی صورت می‌گیرد که بر اساس اسناد محرمانه‌ای که سال گذشته توسط آرشیو امنیت ملی آمریکا منتشر شد، واشنگتن در سال ۱۹۶۸ از این مساله آگاهی داشت که اسرائیل در حال توسعه پایگاه هسته‌ای است. بر اساس این گزارش، در همان سالها و برای متوقف کردن فعالیت‌های هسته‌ای اسرائیل، یک دیپلمات آمریکایی به کاخ سفید توصیه کرد تا با اهدای ۵۰ فروند فانتوم F-۴ به تل‌آویو، اسرائیل را برای این کار متقاعد کند، با این کار آمریکا تبدیل به بزرگترین تامین‌کننده نیازهای نظامی اسرائیل می‌شد، اما تل‌آویو از هدف هسته‌ای خود دست نکشید و حتی فرانسه نیز چندین فروند موشک میان برد در اختیار تل‌آویو قرار داد که بعدها این موشک‌ها به کلاهک‌های هسته‌ای مجهز شدند. بر اساس اسناد آرشیو امنیت ملی آمریکا، ۲۰ روز پس از این ماجرا در تاریخ ۴ نوامبر ۱۹۶۸، "یتزهاک رابین" معاون وزیر جنگ آن روزهای اسرائیل که بعدها به عنوان سفیر اسرائیل در آمریکا انتخاب شد به واشنگتن سفر کرد، اما در این سفر به هیچ وجه حاضر نشد درباره برنامه‌های هسته‌ای تل‌آویو صحبت کند. در چنین احوالی ظاهراً حمله تبلیغاتی به برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز ایران لایه پنهانی دارد. به نظر می‌رسد این حمله انتقال مسابقه تسلیحات هسته‌ای از غرب به منطقه خاورمیانه را نیز تعقیب می‌کند. در این هنگامه غریب جمهوری اسلامی هدف حمله و هجوم تبلیغاتی قرار گرفته تا برنامه‌های سایر کشورهای منطقه تحت الشعاع تبلیغات علیه ایران قرار گیرد.